

जूट उद्योगमा देखिएका समस्या तथा जूट उद्योग मजदुरलाई दिनसक्ने न्युनतम पारिश्रमिक बैज्ञानिक ढंगले निर्धारण गर्न गठित समितिको अध्ययन प्रतिवेदन

क्र.स.	शीर्षक	पेज नं
१	पृष्ठभूमि	१
१.१	जूटको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१
१.२	नेपालमा जूट उत्पादन तथा जूट उद्योग को वर्तमान स्थिति	१
२.	कार्यदल गठन तथा कार्य विवरण	२
२.१	कार्यदल गठन	२
२.२	कार्यविवरण	३
३.	कार्यविधि	३
४.	Disclaimer	४
५.	विस्तृत अध्ययन तथा विश्लेषण	५
६.	अध्ययनबाट देखिएका प्रमुख बूँदाहरु	६
७.	सूझाव तथा सिफारिश	७
८.	सन्दर्भ सामाग्री	७
९.१	कार्यदलको बैठक	७
९.२	जूट उद्योगपतिहरुसंगको अन्तरक्रिया कार्यक्रम	८
९.३	जूट उद्योगमा रहेका ट्रेड युनियनहरुसंगको अन्तरक्रिया कार्यक्रम	८
९.४	स्थलगत भ्रमण	९

१ पृष्ठभूमि :

नेपालको औद्योगिकरणमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गरेको जूट उद्योगले पनि राष्ट्रिय रुपमा भेल्लू परेका अन्य समस्याहरुका साथै भोग्नू परेको देखिन्छ । उद्योगहरुमा सूमधूर औद्योगिक सम्बन्धको विकास हुन नसकेको कारणले पनि उद्योगहरु धरासायी भएका छन् । फलस्वरुप उद्योगपतिले आफनो लगानीलाई माया मारनू पर्ने तथा श्रमजिवी श्रमिक वर्गले आफनो रोजगारीवाट हात धूनू पर्ने वाध्यात्मक स्थीति सृजना भएको अवस्थाहरु देखिएका छन् । यस्तै परिवेशमा नेपालको जूट उद्योगमा पनि बारम्बार असमभदारी बढ्ने गरेको देखिएको छ । समय र परिस्थितिको ठगाईमा परेका सबै पक्षहरुले एकले अर्कोलाई दोष दिई अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा रहेका उद्योगहरुलाई धरासायी हुने स्थीति यहां पनि देखिएको छ । यसै सिलसिलामा जूट उद्योगको आर्जन , श्रोत र त्यहांका मजदूरहरुको वेतन सम्बन्धमा अध्ययन गर्न आवश्यक ठानी नेपाल सरकारले यो कार्यदललाई अध्ययन तथा सिफारिश गर्ने जिम्मेवारी दिएको छ ।

१.१ जूटको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि :

कच्चा जुटको ईतिहासलाई हेर्दा मेडिटेरियनको अफ्रिकी तटमा कच्चा जुट प्रथम पटक पाइएको व्यहोरा केहि अनुसन्धानकर्ता ले उल्लेख गरेका छन् । दक्षिण एसियाका सन्दर्भमा जुटको उत्पादनले निकै पुरानो इतिहास बोकेको पाइन्छ । भारत र बङ्गलादेशमा त्यस क्षेत्रका विपन्न वर्गका मानिसहरुले आफनो एक प्रमूख नगदे वाली स्वरुप जुटको उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ ।

जूट सम्बन्धि अध्ययन र अनुसन्धान को आधारमा हेर्दा जुटवाट बनाइएको वस्तुको बेचबिखन गरी यस क्षेत्रका मानिसहरुले आफनो आर्थिक स्थीति सूदृण गर्ने गरेको देखिन्छ । जुट द्वारा निर्मित तयारी वस्तुमा त्यति धेरै विविधता हुन नसकेतापनि आजभोलि Hessians तथा त्यस प्रकारका वस्तुले पूरातन रुपमा जूटवाट निर्माण गरिने Burlaps को विस्थापन गरेको पाइन्छ । प्राचिन समयवाट यस क्षेत्रमा जूटको उत्पादन तथा व्यापार गरेको पाइएता पनि यसको निर्यात भने सन् १८०५ वाट गरेको अभिलेख हरुमा पाइन्छ । भारत वर्षको पश्चीम बंगालस्थित M/s Rishara Jute Mills सम्भवत पहिलो जूट मिल भएको पाइन्छ, यसको स्थापना सन् १८५५ मा भारको कोलकता महानगर नजिकको सहर सिरमपूरमा भएको थियो । तथ्यांक केलाई हेर्दा हालसम्म पनि भारत र बङ्गलादेश नै विश्वका दुइ प्रमूख जुट उत्पादन गर्ने देश रहेको देखिन्छ ।

१.२ नेपालमा जुटउत्पादन तथा जुटउद्योग को वर्तमान स्थिति

नेपालमा औद्योगिकरणको सुरूवात वि.स १९९३ मा जुट उद्योगवाट भएको तथ्यवाट यो स्पष्ट हुन्छ कि नेपालको औद्योगिकरणको अगूवा उद्योग (Pioneer Industry) नै जुट उद्योग रहेको छ ।

नेपालको पुर्वि तराईमा उत्पादन हुने यो वाली सन् २००६।०७ मा नेपालको करिब १२००० हेक्टर क्षेत्रमा खेती भएको देखिन्छ । कच्चा जुट -पाटा) उत्पादन यस क्षेत्रका कृषकहरुको प्रमूख नगदेवालीको रुपमा रहेको थियो । सन् २००६।०७ मा नेपालमा कुल १६८१५ मे.ट. जुट उत्पादन भएको पाइन्छ ।

जूट उद्योग मा खपत भएको जूटपाटा

खरिद(मे.ट.)	२००१	२००२	२००३	२००४	२००५	२००६	२००७	२००८
स्थानीय बजार	१८८०३	२३८०३	२५६४१	३०००१	२४२५२	२९९९२	३५८१६	३४५५८
आयात	२६५१४	३७६३६	४१९२३	४४९४१	४५०३८	३९२६२	४९८७५	४९९१८
जम्मा	४५३१७	६१४३९	६७५६३	७४९४२	६९२९०	६९२५४	८५६९१	८४४७६

नेपाल मा रहेका उद्योगबाट जूटका वस्तु उत्पादन

जूटका वस्तु (मे.ट.)	२००१	२००२	२००३	२००४	२००५	२००६	२००७	२००८
Hessian	५५८५	७०५६	८५४७	९६११	९५३९	८९७४	८६९२	१००२४
Sacking	१५०७२	२१७८५	२७७४५	३३१८५	३११८७	२६५७०	३०४६९	३३४६३
Twine & Others	२३५५६	२९२२२	२९७३५	३०८९३	२७१५८	२६५९२	३१९२०	२७७५२
जम्मा	४४२१२	५८०७२	६६०२७	७३६८९	६७८८४	६१७३६	७१०८१	७९२३९

नेपालबाट उत्पादित जूटका वस्तु निर्यात

जूटका वस्तु(मे.ट.)	२००१	२००२	२००३	२००४	२००५	२००६	२००७	२००८
Hessian	४८१८	६३९३	७७७७	८६६६	८६०६	७७८०	८०४६	८८८८
Sacking	१३६७६	१९८६८	२५४७४	३०५७८	२९८०४	२४५७८	२८६८२	२९९७३
Twine & Others	२१५९९	२६९९६	२७९५३	२९०७९	२५२९६	२४३८३	२९२८१	२५६२१
जम्मा	४००९२	५३२५७	६१२०३	६८३२२	६३७०६	५६७४१	६६००९	६४४८२

२ कार्यदल गठन तथा कार्य विवरण

२.१ कार्यदल गठन

नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०६५।१०।२ जुट उद्योगले मजदुरलाई दिनसक्ने न्युनतम पारिश्रमिक वैज्ञानिक ढंगले निर्धारण गर्नका लागि कार्यदल गठन गरेको थियो । कार्यदलको संयोजक तथा सदस्य यस प्रकार छन् ।

महाप्रसाद अधिकारी	संयोजक	नेपाल राष्ट्र बैंक
खगेन्द्र बहादुर बस्नेत	सदस्य	प्रतिनिधि, श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय
पूण्य प्रसाद लुइटेल्	सदस्य	प्रतिनिधि, उद्योग मन्त्रालय
राजकुमार गोल्ड्रा	सदस्य	प्रतिनिधि, नेपाल जूट उद्योग संघ
मूकेश उपाध्याय	सदस्य	प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासघ
गणेश अधिकारी	सदस्य	प्रतिनिधि, संयुक्त संघर्ष समिति
भक्तबहादुर श्रेष्ठ	सदस्य	प्रतिनिधि, संयुक्त संघर्ष समिति

२.२ कार्य विवरण

कार्यदलको कार्य विवरण निम्न प्रकारको तोकिएको थियो ।

- ज. जूट उद्योगहरूले सरदर उत्पादन लागत विश्लेषण गरी दिनसक्ने सरदर दैनिक, मासिक ज्यालादर एकिन गर्ने ।
- द. नेपाल सरकारले उपलब्ध गराएको सूविधाको कारण सरदर दैनिक ज्याला दरमा थप हुन सक्ने रकम एकिन गरी जूट उद्योगका श्रमिकहरूको न्युनतम ज्याला दर सिफारिश गर्ने ।
- घ. जूट उद्योगहरूको लागत कटौती र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न अवलम्बन गर्नुपर्ने उपयुक्त उपायहरू सिफारिश गर्ने
- ङ. कूनै जूट उद्योग उत्पादन लागत धान्नै नसक्ने किसिमले संकटग्रस्त छ भने त्यस्तो उद्योग बचाउ Rescue गर्न वा बन्द गर्न आवश्यक सिफारिश गर्ने ।
- छ. जूट उद्योगको समग्र विकासका लागि कार्यदलले ठहराएका अन्य सूझाव सिफारिश गर्ने ।

३. कार्यविधि

कार्यदललाई तोकिएको कार्यक्षेत्र तथा कार्य विवरण अनुसारको कार्य सम्पादनको लागी मिति २०६५।११।११ मा बसेको कार्यदलको प्रथम बैठकले निम्नानुसारको कार्यविधि तय गरेको थियो ।

- (क) समस्या पहिचान गर्ने ।
- (ख) स्थानियस्तरको अध्ययन गर्न प्राविधिक समितिको गठन गर्ने ।
- (ग) जूट उद्योग सम्बन्धीत कागजात, अध्ययन प्रतिवेदन वार्षिक आर्थिक तथा उत्पादन प्रतिवेदन आदिको संकलन र अध्ययन गर्ने ।
- (ङ) सबै जूट उद्योगको स्थलगत भ्रमण गर्ने तथा दर्तावाल ट्रेड युनियन संग अन्तरक्रिया गर्ने ।
- (द) छिमेकि देशमा रहेका जूट उद्योग तथा त्यहाको सरकारले तिनलाई दिने सूविधा लगायतको स्थितिको अध्ययन गर्ने ।
- (च) मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी गर्ने ।
- (झ) सम्बन्धित सरोकारवाला पक्षहरू संग अन्तरक्रिया गर्ने ।
- (ज) अन्तिम प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

त्यसैगरी कार्य सम्पादनमा सहज पूर्याउने अभिप्रायले माथि (ख) मा उल्लेख भए बमोजिमको प्राविधिक समिति गठन गर्ने सिलसिलामा निम्नानुसार को प्राविधिक समिति गठन गरिएको थियो ।

- (क) श्री खगेन्द्र ब. बस्नेत, मेकानिकल इन्जिनियर , संयोजक
- (ख) श्री विनोद राज लेखक, चार्टर्ड एकाउन्टेण्ट, सदस्य

४ Disclaimer

नेपाल सरकारद्वारा गठित यस कार्यदललाई तोकिएको कार्य विवरण (TOR) निकै जटिल प्रकृतिको रहेको महसूस गरिएको छ । कार्यदलका सदस्यहरुबीच छलफल हुँदा, विराटनगर जूट मिल जस्ता सरकारी स्वामित्वमा रहेका जूट मिलको बारेमा सरकारको तर्फबाट विविध पक्षमा अलग अलग प्रसंगमा अध्ययन भएको देखिन्छ भने समग्र जूट उद्योगहरुको संचालन अवस्था र श्रमिक/व्यवस्थापन बिचको विवाद सम्बन्धमा समेत समय समयमा अध्ययन हुने गरेको देखिन्छ । यस परिप्रेक्षमा यो कार्यदल गठनको पृष्ठभूमि मजदूरहरुको वेतन अर्थात तोकिएको TOR को बूदा न. १ र २ संग सम्बन्धित रहेको देखिएको हुँदा, बूदा न. १, २ लगायत बूदा न ३ लाई सम्बोधन गर्न आवश्यक अध्ययन गरी यो प्रतिवेदन पेश गरिएको छ । उपलब्ध बजेट लगायत समय र अन्य स्रोतको आधारमा बूदा न ४ र ५ को कार्यसम्पादन जटिल रहेकोले विस्तृत अध्ययन हुन सकेन तथापी केही उद्योगहरुको वित्तीय अवस्था खस्कंदो रहेको पाइयो । उक्त बूदाहरुका सम्बन्धमा थप जानकारी आवश्यक भएमा छुट्टै विस्तृत अध्ययन गरी जानकारी लिनू उपयुक्त रहेको व्यहोरा यस कार्यदलको सिफारिश रहेको छ । यो प्रतिवेदन मोरङ्ग सूनसरी क्षेत्रका ८ वटा जूट उद्योगहरुको अध्ययनमा आधारित रहेको छ ।

५ विस्तृत अध्ययन तथा विश्लेषण :

विगत वर्षको लागत विवरणको आधारमा विश्लेषण गर्दा ८ वटा जुट उद्योगहरुमध्ये आ.व. २०६४।६५ मा मुनाफामा रहेका उद्योगहरु ४ वटा देखिए भने बाँकी ४ उद्योगहरु घाटामा संचालन भैरहेको देखिन्छन् । अध्ययन गरिएका ८ वटा जुट उद्योगहरुको समग्र तथ्यांकलाई एकीकृत गरेर हेर्दा करीव रु.६८० लाख नोक्सानी रहेको देखिन्छ । जुट उद्योगहरुको खर्चतर्फ विश्लेषण गर्दा कूल खर्चको करीव ५२ प्रतिशत खर्च प्रत्यक्ष कच्चा पदार्थमा रहेको देखिएको छ । उद्योग अनुसार कुनै कुनै उद्योगमा प्रत्यक्ष कच्चा/पदार्थको अंश ४८ प्रतिशत देखिन्छ भने कुनै उद्योगमा ६३ प्रतिशतसम्म पनि रहेको देखियो । अधिकांश उद्योगमा कूल खर्चमा कच्चा पदार्थको अंश ५२/५३ प्रतिशत रहन गई औषतमा ५२.१५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

अध्ययन गरिएका ८ वटा जुट उद्योगहरुको आ.व. २०६५।६६ को प्रथम अर्धवार्षिक लागतलाई हेर्दा कूल खर्चमा प्रत्यक्ष कच्चा पदार्थको औषत अंश केही बढ्न गई ५३.५० प्रतिशत पुगेको देखिन्छ । यसैगरी यस आ.व.कै माघ र फाल्गुणको तथ्यांकलाई केलाई हेर्दा कूल खर्चमा कच्चा पदार्थको अंश थप बढ्न गई ५४.८९ प्रतिशत भएको देखिन्छ । यसरी हेर्दा जुट उद्योगमा विद्युत लगायत अन्य समस्या आएको समयमा फन कच्चा पदार्थको मूल्य समेत वृद्धि हुन गई कम मार्जिनमा संचालन हुने जुट उद्योगहरुले नोक्सानी व्यहोर्नु पर्ने निश्चित देखिन्छ ।

जूट उद्योगको खर्चमा सवैभन्दा बढी खर्च कच्चा पदार्थ (जूट पाटा) रहेको अंश भएको कारणले पनि लागत कटौतीको गुन्जायस यसैमा बढी रहन्छ । हुनत आयातित कच्चा पदार्थमा खुल्ला बजारमा चलेको मूल्यमा फरक पारी सस्तोमा खरीद गर्ने भन्ने कुरा आउदैन, यसको लागि जुट उद्योगहरुको भण्डारण क्षमतामा पर्याप्त मात्रामा अभिवृद्धि गराई सिजनल मूल्य उतारचढावको मारबाट बच्ने र सुपथ मूल्य भएको समयमा खरीद गरी भण्डारण गर्नु खर्च कटौतीको उपायहरुमध्ये एक हुन सक्दछ । हुनत यो व्यवस्था हाल पनि नभएको भने होइन आ-आफनो

क्षमताले भ्याएसम्म र सिजनल खरीदवाट व्याज खर्चतर्फ हुने बढोत्तरी समेतलाई ध्यान दिई भण्डारण गर्दै गरेको अध्ययनबाट देखिएको छ ।

त्यसैगरी जुट उद्योगहरूको खर्चको दोश्रो ठूलो अंश मजदुर ज्याला रहेको देखिन्छ । उद्योगहरूमध्ये जुट उद्योग रोजगारीमूलक उद्योग भएको कारणले गर्दा पनि स्वभावैले मजदुर लागतले खर्चमा एक महत्वपूर्ण स्थान ओगटेको छ । आ.व. २०६४।६५ मा मजदुर खर्च कूल खर्चको करीव २२.०९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । आ.व. २०६५।६६ को प्रथम अर्धवार्षिक कूल खर्चमा मजदुर खर्चको अंश केही घट्न गई २०.३९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसरी यो अंश घट्नुमा खासगरी कच्चा पदार्थको अंशमा भएको बढोत्तरी मुख्य रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी यस आ.व.मा मजदुरको ज्यालादरमा पुनरावलोकन भई सहमति पश्चात् प्रतिदिन रु.१७५ प्रदान गर्न शुरु गरेपछि कुल खर्चमा मजदुर खर्चको अंश बढ्न गई २२ प्रतिशत रहन गएको देखिएको छ । आ.व. २०६४।६५ मा ८ वटा जुट उद्योगका करीव १३००० मजदुरहरूको लागि रु.५८९२ लाख मजदुरहरूको पारिश्रमिक स्वरुप भुक्तान भएको देखिन्छ भने २०६५।६६ को प्रथम अर्धवर्षमा उत्पादनमा समेत हास आई रु.२६९६ लाखमात्र भुक्तान भएको देखिन्छ । त्यसैगरी यस आ.व.को माघ र फाल्गुण महिना गरी २ महिनामा मात्र मजदुर खर्चतर्फ रु.११७८ लाख खर्च भएको तथ्यांकबाट देखिन्छ । मजदुरको ज्यालामा रु.१२५।- बाट रु.१७५।- भई करीव ४० प्रतिशत को वृद्धि भएपछि वार्षिक रुपमा हेर्दा कूल मजदुर खर्चमा करीव १९.९६ प्रतिशतले वृद्धि हुने देखिएको छ ।

अध्ययन गरिएका जुट उद्योगहरूको पछिल्लो तथ्यांकलाई हेर्दा वार्षिक विक्री भन्नु घट्ने स्थिति देखिन्छ । आ.व. २०६४।६५ मा रु.२५९९४ लाखको विक्री भएकोमा आ.व. २०६५।६६ को प्रथम ६ महिनाको आधारमा करीव ८.१७ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिएतापनि माघ र फाल्गुण महिनाको मात्र विक्रीलाई हेर्दा १३.३७ प्रतिशतले विक्री घट्ने स्थिति देखिन्छ । हुनत: यस अवधिमा भएको बन्द र हडतालले गर्दा यस्तो स्थिति रहेको देखिएतापनि वातावरणमा खासै सुधार नभएसम्म विक्रीमा पर्याप्त सुधार हुन सक्ने पनि देखिदैन ।

राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा जुट उद्योगको तर्फबाट भएको सवैभन्दा महत्वपूर्ण योगदानमा रोजगारीलाई लिनु पर्दछ । मजदुर लागतको क्षेत्रमा लागत कटौतीको सम्भावना लगभग शून्य नै देखिन्छ । यसको लागि उद्योगको Efficiency बढाई मजदुर Output Ratio मा अभिवृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसको लागि उद्योग, उद्योगपति लगायत समग्र यूनियनहरू र मजदुरहरूको सहयोगबाट Efficiency मा आवश्यक सुधार भएमा समग्र जुट उद्योगको वित्तीय स्थिति सुधार गर्न सघाउ पुग्ने देखिन्छ ।

जुट उद्योगहरूको कूल लागतमा अर्को महत्वपूर्ण लागतको अंश विद्युत (Power) खपत रहेको देखिन्छ । आ.व. २०६४।६५ मा कूल खर्चको करीव ६.७५ प्रतिशत खर्च विद्युतमा रहेकोमा आ.व. २०६५।६६ को प्रथम अर्धवर्षमा थप बढ्न गई ७.६१ प्रतिशत पुगेको देखिन्छ । आ.व. २०६५।६६ को पहिलो ६ महिनाको विद्युत खपतको विवरण केलाउँदा विद्युत विल वापतको अंश ४.७६ र डिजेल (जेनेरेटर) खर्च वापतको अंश २.८५ प्रतिशत रहेकोमा यस आ.व.को माघ र फाल्गुणमा विद्युत विल वापतको अंश ०.८९ प्रतिशत र डिजेल (जेनेरेटर) वापत खर्चको अंश ६.३८ प्रतिशत रहन गएको पाइयो । यसरी फरक पर्नुमा विजुली वापत सरकारले दिएको अनुदानको असर

एकतर्फ रहेको छ भने अर्कोतर्फ लोडसेडिङको कारणले गर्दा उद्योगहरूले जेनेरेटर मार्फत उद्योग सञ्चालन गर्नु परेको देखिन्छ। विगत ६ महिनामा भएको डिजेल खर्च करीव २ महिनामा नै भएको देखिन्छ। यसरी हेर्दा जुट उद्योगहरूको लागत बढ्दै जानुमा नियमित विद्युत सप्लाई नहुनुलाई एक प्रमुख कारणको रूपमा लिन सकिन्छ। सरकारले विद्युतमा हाल दिई आएको ७० प्रतिशतको अनुदानले उक्त ८ वटा जुट उद्योगहरूमा वार्षिक करीव रु.१०२९ लाख राहत हुने देखिएको छ। नियमित विद्युत आपूर्ति भएको अवस्थामा आ.व. २०६४।६५ को विद्युत खर्चको आधारमा उक्त राहत रकमलाई हाल रहेका १२७४१ मजदुरहरूलाई प्रति मजदुर राहतको रूपमा गणना गर्दा करीव रु.२२।- पारिश्रमिक थप हुन आउने देखिन्छ। विद्युत खपतमा हुन आउने थपघट र मजदुर संख्यामा हुन आउने थपघटले यो प्रति मजदुर राहत स्वरूपको पारिश्रमिक रकम फरक पर्ने देखिन्छ।

जुट उद्योगमा जे.वि.ओ. आयल लगायत अन्य स्टोर खपतको अंश पनि निकै महत्वपूर्ण देखिएको छ। आ.व. २०६४।६५ मा यसको अंश करीव ९ प्रतिशत रहेकोमा पछिल्लो दिनमा क्रमशः घट्दै गएको देखिन्छ।

६. अध्ययनबाट देखिएका प्रमुख बूदाहरु

- ❖ अर्थतन्त्रमा जुट उद्योगहरूको योगदान महत्वपूर्ण रहेको छ। कुल गार्हस्थ उत्पादनमा जुट उद्योगको योगदान न्यून रही आन्तरिक कच्चा जूट उत्पादनमा हास आएतापनि रोजगारीको हिसावले राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा जुट उद्योगहरू महत्वपूर्ण उद्योगको रूपमा रहेका देखिन्छन्।
- ❖ अधिकांश उद्योगहरू नोक्सानीमा चलिरहेका देखिन्छन्। करीव ५० प्रतिशत जुट उद्योग नोक्सानमा रहेको देखिएको छ भने बाँकी ५० प्रतिशत नाफामा सञ्चालन भएका देखिन्छन्। तर यस वर्ष वढेको मजदुर ज्यालाको असर तथा लोडसेडिङको असरले गर्दा अधिकांश जुट उद्योगहरू घाटामा रहने देखिन्छन्।
- ❖ मजदुरको वेतन न्यून रहेको महसुस गरी सरकारले वृद्धि गराएको वेतनलाई धान्न उद्योगहरूको लागत र वित्तीय स्थितिले निकै गाह्रो देखिएको छ। प्रत्येक पटक तलबको लागि विवाद हुने अवस्थाको अन्त्य गर्न राष्ट्रिय मूल्य वृद्धिदर (Inflation) लाई आधारमानी मजदुरको ज्यालादरमा पनि वृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ।
- ❖ केही उद्योगहरू चलाउने भन्दा बन्द गर्ने स्थितिमा पुगी सकेको देखिन्छ। यसै सिलसिलामा दुई जुट उद्योगहरूले उद्योग बन्द गर्न सिफारिश पाउं भनी लिखित अनुरोध गरेका छन्।
- ❖ सरकारी विद्युत अनुदानले केही राहत दिएको भएतापनि लोडसेडिङले गर्दा त्यसको खास उपादेयता हुन सकेको देखिँदैन।

७ सूझाव, सिफारिश तथा निर्णय

- ७.१ न्यूनतम ज्यालादर : न्यूनतम ज्यालादर तय गर्ने सम्बन्धमा उपलब्ध विवरणहरूको विश्लेषणबाट दैनिक रु.१४९।६० र मासिकको हकमा मासिक रु.३६२२।- तय हुने देखिन्छ।
- ७.२ सरकारद्वारा जुट उद्योगलाई उपलब्ध गराएको सूविधाको आधारमा श्रमिकहरूको दैनिक ज्यालामा करीव रु.२२।- ले थप हुने देखिएकोले न्यूनतम ज्यालादर तय गर्ने सम्बन्धमा उपलब्ध विवरणको विश्लेषण तथा राहत सहितको दैनिक रु.१७२।०३ र मासिकको हकमा मासिक रु.४१६५।- तय हुन

आउने देखिन्छ । यस विषयमा, यस अघि मजदूर वेतन स्वरूप प्रतिदिन रु.१७५१- प्रदान गर्ने सहमति भई सकेको परिप्रेक्ष्यमा न्यूनतम दैनिक ज्याला रु.१७५१- गर्न सिफारिश गरिएको छ भने मासिक वेतनको हकमा जूट उद्योगको वेतनलाई अन्य उद्योगको वेतनभन्दा फरकरूपले नै तय गर्नु पर्ने विषयमा सैद्धान्तिक सहमति जनाउँदै मासिक पारिश्रमिक रु.४६००१- कायम गर्न सिफारिश गरिएको छ । यसमा विद्युत खपतमा हून आउने थप३६ र मजदूर संख्यामा हून आउने थप३६ले यो प्रति मजदूर राहत स्वरूपको पारिश्रमिक रकम फरक पर्ने देखिन्छ ।

७.३ जूट उद्योगमा लागत कटौती र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न गर्नुपर्ने कदमहरु :

- (क) नेपाली जूट उद्योगलाई आवश्यक पर्ने परिमाण र गूणस्तर जूट पाटा नेपालभित्रै उत्पादनमा अभिवृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (ख) जूट उद्योगहरुलाई विद्युत आपूर्ति नियमित हूनू पर्ने देखिन्छ ।
- (ग) सरकारले हाल जूट उद्योगहरुलाई विद्युत तथा Spare Parts मा दिएको अनूदान तथा भन्सार छूटलाई निरन्तरता दिनु पर्ने देखिन्छ ।
- (ङ) जूट पाटा खेती गर्ने कृषकहरुको लागि विउ विजन मलखांद तथा उन्नत खेती सम्बन्धी प्रभावकारी संस्थागत प्रविधिको सरकारी संरचनाको स्थापना गरी जूट खेतीको विस्तार एवं विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- (ड) जूट उद्योगहरुलाई विशेष प्रतिष्ठानको रूपमा व्यवहार गर्नु पर्ने कुरामा व्यवस्थापक तथा मजदूर दुबै पक्षको सहमती रहेको पाइएकोले जूट उद्योगहरुलाई विशेष प्रतिष्ठानको रूपमा व्यवस्थित गर्नु पर्ने उपयुक्त देखिएको छ ।
- (च) वातावरणीय दृष्टिकाणले प्लाष्टिक (Oven Seack) जस्ता सामाग्रीहरुको उपयोगमा निरुत्साहित गरी सरकारी निकायहरुमा जूट सम्बन्धी सामाग्रीको उपयोगलाई अनिवार्य गर्ने तथा अन्य निकायलाई जूट सामाग्री उपयोग गर्ने प्रोत्साहित गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

८ सन्दर्भ सामाग्रीहरु

८.१ कार्यदलको बैठक

कार्यदलको प्रथम बैठक मिति २०६५।११।११ मा काठमाडौंमा बसेको थियो भने अन्तिम बैठक प्रतिवेदन लाई अन्तिम रूप दिन मिति २०६६।२।२८ मा काठमाडौंमा बसेको थियो ।

८.२ जुट उद्योगपतिहरूसंग अन्तरक्रिया:

कार्यदलले जुट उद्योग संचालन गर्ने उद्योगपतिहरु संग २०६५।१२।११ मा विराटनगर स्थित उद्योग संगठन मोर७ मा अन्तरक्रिया सम्पन्न गरेको थियो । उक्त अन्तरक्रिया मा उद्योगपतिहरु बाट उठाईएका प्रमुख बूदाहरु निम्नानूसार रहेका छन् ।

- कच्चा पदार्थ पनि बाहिरी मुलुकबाट आउने र तयारी बस्तु पनि बाहिर पठाउने भएकाले कच्चा तथा तयारी बस्तु र Spare Parts मा कि त भन्सार छुट हुनु पछो कि स्वदेशमा उत्पादन गर्ने व्यवस्था हुन पछो ।
- हडताल, बन्द, चन्दा आदिले जहिले पनि समस्या पारेको छ ।
- हालको स्थितिमा मजदूरलाई ज्याला दैनिक रु १९०।- कूनै हालतमा दिन सकिदैन । भारतमा मजदूरको ज्यालादर भा.रु.८९।- रहेको अवस्थामा त्यहीँका उद्योगसंग प्रतिस्पर्धा गर्नु पर्ने हाम्रा उद्योगले कसरी धान्न सक्छन् ?
- चिया वगानको जस्तै जुट उद्योगको हकमा छुट्टै व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
- विराटनगरको Multi Fuel Plant तत्काल संचालनमा ल्याउनूका साथै कोशीको पुल बनाएमा हुवानी लागत कम हुने
- भन्सार, विघूत तथा डिजल मा छुट पाईने भनी निर्णय भई सकेको धेरै समय विति सक्दा पनि हाल सम्म कार्यान्यन भएको छैन ।
- उद्योग हरुलाले उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन अझ बढि प्रभावकारी प्रयत्न गर्नुपर्ने र ट्रेड युनियनहरुले कामदारहरुको गैर हाजिर रहने प्रवृति ,अनूशाशन , काम प्रतिको दायित्व बोध गराउन प्रयत्न गर्नु पर्ने सार्थ ट्रेड युनियनहरु बीच स्वस्थ प्रतिशप्रद्धा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- जुट उद्योगलाई विघूत र भन्सार सूविधा कायम राख्दै विघूत नियमित र निरन्तर आपूर्ति गरेको खण्डमा मात्र निम्नानूसारको न्युनतम दैनिक ज्याला र मासिक वेतन भूक्तान गर्न सक्ने र उद्योगको निरन्तरता रहने सम्भावना देखिएको छ ।

(क) न्युनतम दैनिक ज्याला	रु १७५
(ख) मासिक तलब	रु ४१६०

८.३ जुट उद्योगमा रहेका ट्रेड युनियनहरूसंग अन्तरक्रिया:

कार्यदलले जुट उद्योग मा रहेका ट्रेड युनियनहरूसंग २०६५।१२।११ मा विराटनगरस्थित उद्योग संगठन मोर७मा अन्तरक्रिया सम्पन्न गरेको थियो । उक्त अन्तरक्रियामा ट्रेड युनियनहरु बाट उठाईएका प्रमुख बूदाहरु निम्नानूसार रहेका छन् ।

- दैनिक ज्यालादारीको लागि रु. १९०।- भन्दा कम नहूनु पर्ने । मासिक ज्यालादारी कामदारलाई न्यूनतम रु.४,६००।- ज्याला हूनु पर्ने । यो व्यवस्था २०६५ आश्विन १ गतेदेखि नै लागु हूनु पर्ने । (कार्यदलमा सहभागी मजदूर प्रतिनिधिहरुको रायको आधारमा)
- विराटनगर जुट मिललाई वर्षै पिच्छे सरकारले पैसा दिएर बन्द उद्योगका मजदूरलाई पाल्दछ । सरकारले नागरिक नागरिक बीचमा विभेद गर्न भएन ।

- उद्योग बन्द गराउने वातावरण सरकारले बनाउन भएन ।
- उद्योग बचाउन सरकारले राहतको प्याकेज ल्याएर भएपनि मजदूरको संरक्षण गर्न पथ्यो ।

८.४ स्थलगत भ्रमण

कार्यदलको लागि तोकिएको कार्यविवरण सम्पादनार्थ तय गरिएको कार्य विधि अनुसार प्राविधिक समितीको सदस्यहरुले मोरङ सूनसरी स्थीति निम्नलिखित जूट मिलहरुको स्थलगत भ्रमण गरि विस्तृत अध्ययन गरिएको छ भने कार्यदलले समेत केहि जूटमिल्सहरुको स्थलगत भ्रमण गरि जूट उद्योगको वास्तविक स्थीति वारे जानकारी लिएको थियो ।

स्थलगत भ्रमणको सिलसिलामा प्रतिस्पर्धा गर्नुपर्ने छिमेकि मूलकका जूट उद्योगहरुको स्थलगत भ्रमण अध्ययन भने गरिएको छैन ।

प्राविधिक समितीले स्थलगत भ्रमण गरि अध्ययन गरेका जूट उद्योगहरु :

- ७.४.१ रघूपति जूट मिल
- ७.४.२ बाबा जूट मिल्स
- ७.४.३ गूहेश्वरी ट्वाईन प्लाण्ट प्रा.लि.
- ७.४.४ अरिहन्त मल्टिफाइबर्स
- ७.४.५ सि.एम. जूट मिल
- ७.४.६ स्वस्तिक जूट उद्योग
- ७.४.७ नेपाल जूट उद्योग प्रा.लि.
- ७.४.८ चन्द्रशिव जूट मिल्स प्रा.लि.